

conviuria amb la població ibèrica anterior. Aquests nivells d'època ibèrica final són els més abundants en tot el jaciment. Aquesta ocupació continua fins mitjans de s. I a.C. (BATISTA ET ALII 1991 p. 98).

Alguns elements, com l'existència d'una gran cisterna, de nivells molt importants de l'ibèric final (amb sitges), o la fortificació amb tècniques romanes de la muralla (i la porta) no deixen de recordar-nos els elements que també trobem en el poblat de Burriac. També la cronologia d'aquests dos centres és molt similar, especialment pel que fa als segles II i I a.C., amb una data d'abandonament similar (mitjans s. I a.C.).

En el cas d'Olèrdola, a més, la seva situació privilegiada sobre el pas de la via Heràclea (posteriorment Republicana), ja destacada pels propis arqueòlegs (BATISTA ET ALII p. 98), no pot deixar-nos de fer pensar en un fenomen generalitzat de transformació del territori, amb l'ocupació i transformació d'un assentament indígena en un moment paral·lelitzable a la reforma o millorament de la via.

* Tot i no tenir prou dades arqueològiques, no podem deixar de relacionar l'estructura defensiva romana de la Torrassa del Moro (19.1), edificada de manera estratègica en un punt de control de la depressió Pre-litoral i del seu pas vers la costa, amb les actuacions de reforma viària (i establiment de punts forts de control), que es detecta en aquest moment. Tot i que no podem deixar el terreny de la hipòtesi, seria possible suposar una cronologia de segona meitat de s. II a.C. per a aquesta construcció (i així la considera J. Pardo (PARDO 1983)).

* Un altre cas de potenciació de nuclis indígenes en aquest moment el trobem a la zona de l'Empordà. Sabem per exemple que a mitjans de s. II a.C. el poblat del Castell de la Fosca (Palamós) sofreix un gran creixement, amb un eixamplament de l'hàbitat ocupat (NOLLA-CASAS 1984 p. 138). No és un fet aïllat en aquest territori, doncs també el poblat del "Fortim" (St. Feliu de Guixols) perviu fins època alt-Imperial, amb una important potenciació en època ibèrica final (BARTI-PLANA 1989 p. 20-21). Tots dos centres situats a tocar del mar, que probablement varen ser inclosos en la nova estructura territorial del món romà. Els altres poblats ibèrics del territori, en canvi, ja a finals de s. II a.C. o a inicis de s. I a.C. han estat abandonats (BARTI-PLANA 1989 p. 21).

* A la zona de la Marina del Penedès ha estat detacat recentment com a partir de la segona meitat de s. II a.C. apareixen una sèrie d'establiments de petita entitat situats a la vora de les terres planes. El fet de no haver-se excavat no permet saber si es tracta de jaciments indígenes o d'hàbitats de colons Itàlics (en tot cas no es tracta de *villae*), però ja els seus investigadors destaquen com es tracta d'assentaments que testimonien un nou model d'ocupació i explotació rural del territori (REVILLA-MIRET 1990 p. 211).

* També a l'Alt Penedès ha estat posat de manifest com a partir del s. II a.C., paral·lelament a un fenomen de despoblament d'alguns assentaments i amortització de camps de sitges, sorgeixen nous establiments ibèrics distribuïts pel territori, establiments que segueixen apareixent al s. I a.C. (CEBRIA ET ALII 1991).

* A la zona del Bages ha estat documentada una evolució similar. Així, a mitjans de s.II a.C. es documenten canvis en alguns jaciments ibèrics tardans, si bé en els casos coneguts es tracta de jaciments que perviuen des de l'ibèric ple. A Can Ramon (CURA-SANCHEZ 1992) a finals de s. III a.C. s'amortitzen unes estructures d'hàbitat i dues sitges. L'assentament s'abandona i s'enderroca el lloc. A mitjans de s. II a.C el lloc torna a ocupar-se, i s'hi edifica un conjunt de 4 àmbits distribuïts entorn un pati descobert, alineats respecte un mur comú. Les edificacions estan fetes amb murs de blocs d'arenosa del país lligada amb fang (CURA-SANCHEZ 1992 p. 133). Els investigadors del jaciment dubten si es tracta de la part rústega d'una vil·la o es tracta d'un hàbitat indígena (CURA-SANCHEZ 1992 p. 134). En realitat, però, sembla tractar-se clarament d'un assentament indígena, com ho testimonia la cultura material: material ceràmic majoritàriament ibèric, absència de tègula en el jaciment (dada fortament indicativa, tenint en compte que es una tècnica constructiva que ràpidament es difón en el món ibèric, però que al estar absent difícilment pot fer-nos pensar en una vil·la), presència de fusaioles, i presència d'un grafit ibèric sobre ceràmica Campaniana.

També a Can Boades es detecta una evolució similar (DAURA ET ALII 1987). El jaciment ha donat materials de l'ibèric antic i ple, si bé les primeres estructures detectades corresponen a un grup de 5 sitges amortitzades a finals de s.II a.C. inicis s. I a.C.. Aquestes sitges semblen estar relacionades amb unes estructures amb murs de pedra lligada amb fang (on hi trobem fragments de tègula formant part del parament). El nivell de segona meitat de s.II a.C. és prou clar (DAURA ET ALII 1987 p. 81). Aquest assentament era clarament ibèric, si bé amb posterioritat s'hi superposen estructures d'època Alt i Baix Imperial, i els seus investigadors no tenen cap dubte en qualificar el jaciment com una explotació agrícola indígena que esromanitza (DAURA ET ALII 1987 p. 83).

Per tant al Bages sembla identificar-se una important continuïtat entre els assentaments de l'ibèric ple, els assentaments de l'ibèric final, i les estructures Alt-Imperials. En aquesta evolució, la segona meitat de s.II a.C. sembla correspondre a un moment de reocupació d'antics hàbitats de s.III a. C. (SANCHEZ en premsa).

Per tant, a la zona catalana sembla apareixer en aquest moment de segona meitat de s. II a.C. un fenomen similar al que ja trobàvem en el Maresme: potenciació de determinats centres indígenes, i abandonament d'uns altres. El fenomen respón per tant un un factor general, del qual l'establiment

de la xarxa viària, i paral·lelament amb ell la destrucció d'alguns poblats, no pot ser-ne aliè.

* L'actuació romana a casa nostra, en aquest període, encara ens ofereix més dades significatives:

- A l'últim terç de s. II a.C. ha estat datada la construcció del gran malecò d'Empúries (que presenta en el reompliment dels carreus Campaniana A i àmfora Dressel 1). Aquest malecò suposa un increment considerable de la capacitat comercial, i a ell s'hi afegeix la utilització subsidiària del port de Riells-la Clota (NOLLA en premsa).

- Es ara quan trobem un volum mínimament important de Denaris romans a Catalunya (CRAWFORD 1985 p. 97). L'existència de tresors amagats amb denaris en aquest moment, que no pot interpretar-se només com una conseqüència del pas dels Cimbri (CRAWFORD 1985 p. 102), implica l'existència d'inestabilitats.

Per M. Crawford la presència de denaris romans en aquest moment suposa l'arribada d'Itàlics al territori i l'introducció de les costums monetàries romanes (CRAWFORD 1985 p. 99). D'altra banda, també l'arribada d'aquest numerari romà coincideix amb les emissions Emporitanes amb magistrats indígenes (PENA 1989), una dada que indica les transformacions que ja en aquest moment està sofrint la societat ibèrica.

Cal destacar que l'arribada de denaris romans en aquest moment podria també anar lligada a les importants operacions de reorganització territorial que estem documentant, i que sens dubte requeriren un important esforç per part de l'Estat romà.

L'existència de tresors amagats en aquest període ha estat interpretat a la zona del Sud de França com un indicatiu de possibles revoltes i enfrontaments provocats per la política cadastral romana (CLAVEL-LEVEQUE 1989).

* En àrees pròximes a la zona catalana també trobem canvis en aquest moment, canvis que cal relacionar en alguns casos amb arribada de colons Itàlics, i en altres en canvi amb reorganització i reassentament del món indígena:

- Així per exemple sabem que després de la caiguda de Numància, Escipió Emilià divideix el territori de la ciutat entre les ciutats veïnes (Aplà Iber. 98). Es a dir, un cop derrotat l'últim enemic important de Roma, ja s'inicien les primeres operacions de reorganització del món indígena.

- El 125 a.C. Cecili Metel conquereix les Balears i funda Palma i Pollentia amb 3.000 colons de entre els romans d'Iberia (Estrabó III, 5, 1). Aquestes fundacions, potser sobre nuclis indígenes (PENA 1984 p. 67), no semblen tenir una gran repercussió sobre el territori de l'illa a nivell de món indígena (si en canvi sobre els jaciments púnics), on segueix documentant-se una clara pervivència de les estructures indígenes anteriors, si bé progressivament empobrides (GUERRERO 1990).

- Com ja hem vist anteriorment, el 118 a.C. es funda Narbona, colònia romana, i també en un moment cronològicament pròxim *Valentia* (PENA 1984 p. 63). Les dues fundacions, conegudes per les fonts antigues però també per l'arqueologia, han documentat nivells fundacionals romans (en el cas de *Valentia*, a més, una romanitat testimoniada pels mateixos noms dels magistrats monetals de les seves emissions). Per tant, en el darrer quart de s. II a.C. la política de fundacions romanes amb veterans és ja en procés, però aquest fet no ens ha de portar a una identificació automàtica de fundació romana=veterans, sinó que cal analitzar cada cas segons les dades que en tenim.

Es també interessant recollir la notícia que lliga algunes d'aquestes fundacions romanes a l'existència de importants nuclis de pirates a la zona (veure per exemple KNAPP 1977 p. 130). Sovint, però, el recurs a la pirateria és un tema recurrent per part de la historiografia romana per justificar noves operacions militars de conquesta.

- A la segona meitat de s. II a.C. la ciutat de *Segeda-Sekaïsa*, ciutat indígena que ja inicialment respón a una actuació romana, es traslladada al pla. Segons F. BURILLO (1991 p. 43) aquest pas deu produir-se amb la finalització de les Guerres Celtibèriques. La nova fase de *Sekaïsa*, a "Durón de Belmonte", correspon a un nucli de planta aproximadament quadrangular, rodejada per un ampli fossat, i amb una muralla d'aparell ortogonal. No és però un cas únic, sinó que hi ha un conjunt de "ciutats de planura" que apareixen en aquest moment: per exemple Bilbilis o la ciutat de "Caridad de Caminreal" (ciutat de planta reticular de nova creació (BURILLO 1991 p. 44)).

Es tracta d'un clar fenomen de reassentament de la població indígena d'aquest sector de la Vall de l'Ebre en nous centres, amb característiques urbanístiques de tipus romà.

Aquest fenomen de reassentament no pot ser tampoc deslligat d'alguna referència que coneixem per les fonts literàries, com per exemple els assentaments que en un moment lleugerament posterior (entorn el 104 a.C.) M. Mari efectuà entre els Celtibers (Aplà *Iber* 99), a un grup dels quals establí en una ciutat prop de *Colenda*. Ben segur es tracta de la mateixa política romana de reassentament dels indígenes en nous nuclis que darrerament està documentant l'arqueologia.

* El desenvolupament dels assentaments indígenes també es documenta al Sud de França. Així ha estat destacada per exemple la continuïtat dels *oppida* a l'Oest del Ròdan en el darrer quart del s. II a.C. (que contrasta en canvi amb l'abandonament generalitzat dels *oppida* de l'Est del Ròdan), i que respón ben segur a la diferent estratègia d'ocupació romana d'aquell territori (on Marsella juga un paper ben important)(DEDET-PY 1985 p. 43).

En aquest sector, a l'Oest del Ròdan, i en concret a la regió de Nimes, ha estat recentment posat de manifest en un magnífic treball de síntesi un fenomen similar al que trobem

en àrees com el Maresme (PY 1990). Per un costat en aquest territori es constata la pervivència a finals de s. II a.C. de tots els *oppida* indígenes. No es tracta només de pervivença sinó que hi ha creixements en aquests centres (per exemple un nou urbanisme a *Ambrussum*, a inicis de s. I a.C., que segueix criteris diferents, arrasant els nivells de s. II a.C. (FICHES 1989 p. 269)). Sobretot s'expandeixen els barris sub-urbans, a la part baixa (i és de nou el cas d'*Ambrussum*) (PY 1990 p. 218). El fenomen més destacable, però, és també l'aparició d'un nou tipus d'hàbitat, "habitat intermèdiarie" (PY 1990 p. 218-219), que ocupa de nou les àrees de la plana, en les diferents àrees de la regió de Nimes. Es tracta d'un hàbitat obert, més o menys espaiat, en petites agrupacions, que sovint perduren en època Imperial. Aquesta evolució ha estat interpretada com una com una repressa d'un espai ja anteriorment gestionat des dels *oppida*: "la période s'étendant de la fin du IIe s. à notre ère voit la trame de l'habitat se resserrer sensiblement, et les populations, pour un temps regroupées à l'intérieur de villages perchés et souvent fortifiés, reprendre possession d'un espace préalablement géré surtout à partir des oppidums. Vision schématique, sans doute, et fondée sur une documentation encore lacunaire, mais rendant compte néanmoins, me semble-t-il, d'une inversion de tendance significative" (PY 1990 p. 219).

L'estudi dels *oppida* al s. I a.C. ha permès eliminar l'idea d'un abandonament generalitzat d'hàbitats en alçada, però en canvi mostra bé les conseqüències de la reorganització del país sota l'autoritat de Roma (PY 1990 p. 220). En el curs del s. I a.C. els *oppida* que havien jugat precedentment un paper central sobre el territori semblen perdre, gradualment, la seva funció, en favor de Nimes (que ja era un centre principal del territori almenys des del s. IV a.C.), que veu reforçat el nou paper de capital regional. Aquest empobriment o anbandó d'alguns *oppida*, en profit de Nimes, també contrasta amb aquests nous hàbitats al pla (coneguts encara molt superficialment).

Segons M. Py, alguns d'aquests nous hàbitats de plana poden prefigurar els dominis que il·lustraran més tard les *villae* rurals gestionadores del territori agrícola (PY 1990 p. 220). No es pot excloure que algun d'aquests hàbitats intermedis siguin conseqüència de la instal·lació precoç d'Itàlics, però és també probable, segons M. Py, que la constitució dels primers dominis rurals hagi estat realitzada pels indígenes, marcant d'alguna manera l'emergència d'una aristocràcia terratinent d'origen autòcton (PY 1990 p. 221).

Els estudis més recents al jaciment de *Lattara* han permès identificar en part aquests nous jaciments que Py coneixia parcialment l'any 90. Els estudis carpològics, l'estudi de granes i pol·len, així com l'estudi arqueològic, ha permès identificar un gran creixement de la producció vinícola a partir de mitjans de s. II a.C., un creixement de la producció que no es reflexa en canvi en les estructures de la ciutat, sinó que respón a un canvi vers una viticultura extensiva, acompanyat d'una reorganització de la producció i del territori, amb l'implantació de granjes en les àrees de

vinya (PY 1992 p. 316). Aquests jaciments han estat documentats a partir del s. II a.C. a la plana litoral de l'Herault (PY 1992 p. 316).

- Els canvis en l'actuació romana.

Tots aquests fenòmens que hem anat exposant ens indiquen que el període que hem identificat com de 2ª meitat de s. II a.C. suposa un fort canvi en l'estratègia romana envers els territoris conquerits. Hi ha noves conquestes i, sobretot, reorganitzacions d'àrees ja conquerides.

Per alguns autors el punt de partida d'aquests canvis es troba en el final de les Guerres Celtibèriques, amb la caiguda de Numància el 133 a.C..

Sabem per les fonts que després de la caiguda de Numància arriba una Comissió Senatorial a Hispania, que inicia les reformes i la reorganització del territori (Apià 99). Ja ha estat destacat per altres investigadors (PRIETO 1989) com l'arribada de les Comissions Senatorials (de 10 senadors) comporta reorganitzacions i canvis a gran escala dels territoris conquerits²⁴. Aquest és molt probablement el cas de la Comissió del 133 a.C.²⁵. De tota manera no podem oblidar que ja abans d'aquest moment l'Imperialisme Romà manifesta forts canvis²⁶.

A partir d'aquest moment, com hem vist, és quan comencen a documentar-se grans canvis en l'ocupació del territori

²⁴ Es per exemple el cas de Sicília (Polibi, I, 63, 1-2). Altres autors, en canvi, no veuen en l'actuació de les Comissions Senatorials més que reorganitzacions locals i puntuals del territori (KNAPP 1977 p. 78).

²⁵ PRIETO en premsa. Segons algun altre investigador (RICHARDSON 1986 p. 165) aquesta comissió del 133 a.C., i una altre que hi ha a mitjans de la dècada dels 90, tingueren un paper reorganitzador important, i intentaren ja establir regulacions de tipus *Lex Provinciae*. L'establiment de *Lex Provinciae*, però, sembla pertanyer a un moment posterior (HERMON 1990).

²⁶ Ja des del 146 a.C. hi ha canvis significatius. Després de la caiguda de Corinte i Cartago, s'inicien importants reformes: Macedònia i Africa Pro-Consular seran noves províncies. El sistema imperial no està del tot elaborat (per exemple el territori de Corinte després de la destrucció queda com a *ager publicus* i no s'engloba dins una província (RICHARDSON 1990)), però ja a partir d'aquest moment pot intuir-se una voluntat d'intervenció més gran. A Hispania, per exemple, sabem que des del 145 a.C. un dels dos governadors que s'envien cada any és un consul (KNAPP 1977 p. 95), en lloc dels pretors. Aquest fet s'interpreta per l'existència en aquests moments de constants lluites en el territori, però totes dues raons poden testimoniar aquest canvi d'escala en els mètodes de l'Imperialisme Romà.

d'Hispania (canvis que ben segur comportaran problemes en algunes àrees, com testimonien les fonts literàries parlant de revoltes i enfrontaments).

En el Maresme aquests canvis foren probablement ben precoços.

ELS INICIS DEL S. I a.C.

Els canvis de 2a meitat de s. II a.c. continuen desenvolupant-se al llarg de la 1a meitat de s. I a.C.. Així, segueix el fenomen de creació de nous assentaments ibèrics en el sector de plana-vessant, que ja s'havia iniciat en època anterior. En aquest sentit, hi ha una clara continuïtat entre els dos períodes.

Aquesta continuïtat podia veure's afectada teòricament pels episodis lligats al pas dels pobles Cimbris i Teutons a Hispania. Tot i que ha estat plantejada una entrada d'aquests pobles per la zona costera catalana, no tenim documentats al Maresme canvis, destruccions o emmurallaments que puguin relacionar-se amb aquest fenomen. Alguns autors creuen en un pas per la via de la Cerdanya¹. El seu pas pel territori català, però, està lluny de ser clar².

El fenomen de reassentament que continua produint-se al llarg de la 1a meitat de s. I a.C., i que com ja hem vist podem relacionar molt probablement amb l'establiment d'un cadastre romà, contrasta però amb l'inici del despoblament de Burriac.

Burriac, a finals de s. II a.C. i inicis de s. I a.C. demostra encara una vitalitat important. Es en aquest moment quan es construeix una àrea d'emmagatzematge en dòlies (o en grans atuells ibèrics) que estan situats al costat d'una possible estructura de premsa (BARBERA-PASCUAL 1979-80 p. 227). Aquestes estructures estan disposades segons un esquema pre-concebut (existeix una simetria exacte entre l'àmbit dedicat a l'emmagatzament i l'àmbit situat al seu costat (amb una llar de foc adossada a la paret)).

Burriac, però, ja des d'inicis de s. I a.C. sembla que comença a documentar l'abandonament d'algunes àrees (s'inicia l'amortització del dipòsit meridional).

Aquest abandonament contrasta amb l'increment dels jaciments que s'ubiquen a la zona de plana-vessant. En

¹ SCHULTEN (FHA IV, p. 147) així ho considera, i recentment altres autors també hi estan d'acord (NOLLA-CASAS 1984 p. 26). No hi ha cap indici en l'arqueologia ceretana, però, que documenti aquest pas (OLESTI 1990, OLESTI en premsa).

² Emile Demougeot ha destacat com les fonts antigues ens indiquen un pas per l'interior, que ella situa per Roncesvalles: les fonts ens diuen que els Cimbris i Teutons prengueren el tresor del Santuari de Tolouse, marcant així el seu pas per la via axial pirinenca, i no la costera, la mateixa via que podria indicar Livi (*per Saltum in Hispaniam transgressi*, Per 67). Aquest pas per la zona axial pirinenca també explicaria perquè s'enfronten amb els Celtibers de la Vall Alta de l'Ebre, en un intent dels Cimbris per contactar amb pobles cèltics, i perquè posteriorment Pompeu fundarà en aquest punt *Lugdunum Convenarum*, controlant una via important que ja havia estat utilitzada (DEMOUGEOT 1984 p. 928).

aquest moment, nous jaciments que apareixen són: Vinya del Sr. Mañas-Can Coll (4.8), Alella Autopista (4.4), Gran Via (6.3), Isla Fantasia (7.6), Pont de Premià (7.8), 200 m. Autopista (7.10), Partida de Fosses (7.11), Sot del Pí (7.3), Rajoleria Robert (8.1), Cementiri de Vilassar (9.3), Can Tolrà (8.3), Can Torradeta (9.7), St. Cristofor de Cabrils (10.2), Alzina Surera (10.8), Can Xacó (12.14), Can Notxa (13.3), Can Madà (13.10), Can Portell (13.11), Turó d'Onfore Arnau (14.12), Vil.la dels Caputxins (14.17), Prop del Torrent de la Pólvora (14.20), Fabrica Massana (14.22), Roca Fonda (14.24), Can Pou-viuda Regàs (14.39-14.40), Baixada de St. Simó 13 (14.43), Vil.la del Morrell (15.1), Horta Fassina (20.1), Horta Nova (20.2), 2000A-2000B (24.6), Torre Martina (24.1), Veral de la Roca (24.7), Sot d'en Merola (27.2), Can Cànoves (27.3), Mas Roger (26.4), C) Guillem de Palafolls (29.1), i possiblement també Can Serra (4.7), Can Sentromà (2.1), Can Andreu (2.3), Can Guinard (2.2), Can Ciutadella (2.4), La Ferrera (16.9), i algun altre del qual en tenim dades però no és prou clar.

D'aquests jaciments, els que coneixem més bé ens han documentat nivells clars de l'ibèric final. Es a dir, es tracta de jaciments de filiació ibèrica (és el cas dels jaciments de la Baixada de St. Simó n° 13 (14.43), Pont de Premià (7.8), Can Torradeta (9.7), Alella Autopista (4.4), Can madà (13.10), Can Serra (4.7), Horta Fassina (20.1), Sot d'en Merola (27.2), etc..). Són jaciments amb sitges, o amb estructures de clara filiació indígena (murs en pedra seca, paviments de terra, etc..), amb presència important de material ibèric (i amb presència en especial de ceràmica ibèrica a mà), alguns grafitis ibèrics, etc..

El fet que la major part d'ells correspongui molt probablement a hàbitats indígenes de l'ibèric final no implica l'absència total de possibles elements Itàlics establerts en el territori. Es possible que se'n trobin en algun jaciment, sempre, però, constituint una part molt minoritària del poblament. Es a dir: tot i que puguin haver-hi alguns elements Itàlics establerts en aquest territori, no són ells els que expliquen aquest fenomen de "reassentament" que constatem a nivell arqueològic³.

- La presència d'Itàlics en el Maresme.

Sovint ha estat defensada l'existència d'una important aportació de població Itàlica en la colonització del territori coster català. Cal dir, però, que les fonts antigues només ens indiquen clarament un fet d'aquest tipus

³ I aquí diferim en part de la interpretació que Marta Prevosti dona als interessants resultats de les seves darreres prospeccions (PREVOSTI 1991), on contraposa els assentaments-àrees d'activitat que ha documentat (ibèrics tardans en gran part), a una posterior colonització Itàlica, que no s'ha documentat clarament fins ara (sobre aquest punt, veure l'apartat 3.1).

en el cas d'Empúries, i pel que fa a l'època Cesariana (Livi *Ab Urb.* XXXIV, 9). D'altra banda, aquest fenomen d'inmigració, que ben segur va existir i que permet explicar l'aculturació lingüística i cultural del món peninsular, probablement ha estat sobrevalorat, i cal potser cercar la seva dimensió real. Així per exemple l'estudi de P. Brunt (BRUNT 1971 p. 163-164) ha posat de manifest com l'emigració vers Hispania no era precisament molt atractiva, i com no es detecten contingents d'emigrants importants fins època Cesariana. De la mateixa opinió és també KNAPP (1977 p. 152 i p. 157-158).

Fora del cas Emporità, doncs, per estudiar el problema de l'emigració Itàlica ens hem de centrar en la recerca arqueològica, i en certs aspectes de l'estudi epigràfic i toponímic (aquest darrer molt interessant quan es té documentació antiga⁴, però sempre perillós quan es parteix de toponímia actual).

Pel que fa a l'àrea pròxima al Maresme, ha estat plantejada per a Badalona una fundació entorn l'any 100 a.C., que s'ha posat en relació amb les activitats dels veterans de Mari i els assentaments arrel de les *Leges Appuleia* (GUITART 1976, GUITART 1987 p. 146).

Cal dir, però, que les *Leges Appuleia*e foren promulgades per a unes àrees molt concretes, on res hi tenen a veure els territoris costers catalans⁵. Per altra banda les activitats de Mari (després de la derrota d'*Arausio* (Orange) amb la reorganització de les seves tropes) poc tenen a veure amb Hispania.

També cal tenir en compte que en aquest moment (entorn l'any 100 a.C.) el Senat Romà està fortament en contra de les noves fundacions de veterans fora d'Itàlia. Hi ha una clara oposició del Senat a aquest tipus d'actes (que ja s'entreveuen com un perillós mètode que incrementa el poder personal dels generals victoriosos)⁶.

Curiosament, en canvi, sabem per les fonts (Apià 100) com en aquest mateix moment, entorn el 104-102 a.C., M. Mari

⁴ Es el cas per exemple dels estudis d'antropònims de J. Pons (per exemple PONS 1985b).

⁵ ROULAND 1979 p. 383-386 estudia breument aquests assentaments de Mari a Àfrica, i fins i tot dubta de que siguin veritables veterans.

⁶ En aquest punt la historiografia és coincident: Brunt per exemple considera que a partir del 150 a.C. el Senat romà no concedeix més assentaments als veterans, i fins i tot posa en dubte la validesa de les polèmiques "Lleis Saturnies" a la Gal·lia (BRUNT 1988 p. 265). També HARMAND (1967 p. 470 i ss.) considera molt forta l'oposició del Senat a la segona meitat de s. IIa.C. a aquestes fundacions. N. Rouland reconeix l'oposició del Senat, si bé considera que els general il·legalment n'efectuaren algunes, però que com en el posterior cas de Pompeu foren molt difícils de fer acceptar. (ROULAND 1979 p. 384).

havia assentat amb el permís del Senat romà diverses tribus de Celtíbers en una ciutat fundada pels propis romans, prop de Kolenda. Es a dir, que en el mateix moment on sabem per les fonts que hi ha fundacions organitzades i autoritzades pel món romà de ciutats poblades per indígenes, sovintegen en canvi les objeccions a fundacions de veterans romans o Itàlics. El Senat romà permet fundacions indígenes, però no de veterans.

Els indígenes que s'assenten a Kolenda havien estat, significativament, auxiliars de l'exèrcit romà en la lluita contra els Lusitans, és a dir, indígenes aliats de Roma⁷.

No és aquest però l'únic cas de poble indígena que en aquest moment ha estat readaptat a les noves pautes romanes:

- Sabem també per les fonts que el 98 a.C. Titus Didius va traslladar *Termantia* des del seu indret original vers la plana, en una nova posició on no els permeteren aixecar muralles (Apià 99). El fenomen de reassentament és clar.

- El Bronze de Contrebia (datat l'any 87 a.C.) mostra la complexitat del món indígena de la Vall de l'Ebre, estructurat encara en pobles, però on el paper jugat per Roma ha estat fonamental. El conflicte concret que reflexa el bronze, la *sententia*, mostra una evolucionada adaptació de les formes de propietat indígena vers els paràmetres romans, evolució que es pot veure tan pel llenguatge tècnic emprat en el document, amb termes pertanyents al *corpus* de la tècnica agrimensora romana, com per l'existència de fórmules jurídiques típicament romanes, molt evolucionades (BIRKS ET ALII 1984). En aquesta *sententia* el Senat local (constituït per magistrats indígenes) hi té un paper important⁸, però és l'*Imperator* qui otorga el dret a jutjar als propis indígenes.

- Un cas no tan evident com aquest, però també significatiu, és el que ens documenta la *Deditio* d'Alcantara (GONZALEZ 1990), de l'any 104 a.C., on L. Caesius deixa als *Seanos* els seus bens i les seves terres després de la rendició. En un moment tan avançat com aquest, Roma deixa encara les terres als indígenes, si bé la seva intervenció ja és present en aquella àrea.

⁷ D'altra banda, també es significatiu el fet que pocs anys després d'haver estat reassentats, els indígenes ja estiguin empobrits i revoltats.

⁸ Aquí tenim un exemple ben clar d'aquestes famoses "elites" indígenes en procés de romanització, "elites" que han pactat amb Roma. Sabem per les mateixes fonts literàries que el paper d'aquestes "elites" pro-romanes no sempre fou ben acceptat pels pobles pre-romans, com és el cas per exemple de *Belgeda*, on entorn el 93 a.C. i precisament amb *Fiaccus* a la província, el propi poble crema el Consell del poble i els Consellers pro-romans.

Tornem però al Maresme.

En el cas de Mataró, ha estat sovint proposada una evolució paral·lela a la de *Baetulo* (GUITART 1987 p. 146). L'arqueologia, però, no permet avui per avui afirmar-ho. A *Iluro* les primeres estructures relacionades amb la fundació d'una ciutat, com hem vist (construcció d'una xarxa de clavegueres ampla), no són anteriors al tercer quart del s. I a.C.. La seva fundació no pot deslligar-se d'aquests fenòmens d'inicis de s. I a.C. (d'altra banda tan poc clars).

Pel que fa a la hipòtesi d'una possible assignació viritana del territori (GUITART 1987 p. 146), és a dir, una assignació sense fundació d'un centre urbà amb rang jurídic, sinó un repartiment de lots de terra entre veterans en un territori novament dividit, es troba un obstacle difícilment obviabile. L'existència d'una assignació viritana, sense fundació de ciutat, per part d'un nombrós conjunt de veterans romans o Itàlics (logicament ciutadans romans), és en part difícil de relacionar amb la posterior qualificació del nucli com a *oppidum civium romanorum*, i, sobretot, amb un possible grau de municipi de dret llatí. No es coneixen casos d'un territori on s'hi produí una assignació viritana, que posteriorment rebés la categoria jurídica de municipi de dret llatí⁹. Logicament la categoria jurídica d'un territori poblat majoritàriament amb veterans romans, com correspondria a una assignació viritana, seria el de colònia, o com a mínim de municipi de dret romà¹⁰.

Per tant, creiem que encara estem lluny de poder demostrar l'existència a principis de s. I a.C., d'una presència important de ciutadans romans o Itàlics en aquest territori.

Mes possible és la seva arribada més nombrosa (sempre en quantitats relatives) arrel de la fundació d'*Iluro*, al segon quart del s. I a.C.

En aquest moment la fundació d'un nucli urbà de nova planta (que tenim clarament testimoniada al jaciment de la Bixada de St. Simó nº 13 (14.43), on unes estructures ibèriques¹⁰ són amortitzades en aquest moment, i al costat s'hi construeix una claveguera amb morter de calç) suposa una presència efectiva d'una població forànea.

La fundació d'*Iluro* si que suposa, ben segur, un increment important de la població Itàlica a la comarca, sense pretendre, però, que es tracti exclusivament d'un nucli poblat per romans (hi ha indicis clars a *Iluro* de la

⁹ En el cas d'*Iluro*, sembla darrerament acceptat, com així ho hem recollit en l'apartat 2.2.2.3, un estatut de municipi en època Augustea, el que ens fa pensar més aviat en un municipi de dret romà. De tota manera la qüestió pot restar oberta.

¹⁰ En les quals el material que predomina és l'ibèric, i on ha aparegut una peça amb grafit ibèric. A més, significativament, aquestes estructures estan situades a tocar d'un *limes* teòric de la xarxa centuriada romana.

presència d'ibers a l'interior de la ciutat), i sense deixar de ser mai un centre urbà de dimensions reduïdes.

D'altra banda, aquesta presència de població Itàlica i ibèrica en un mateix centre pot no ser una novetat d'aquest moment (és possible suposar l'existència d'un grup de població d'origen Itàlic a l'*oppidum* de Burriac¹¹).

En qualsevol cas, però, hem de ser conscients que un dels grans problemes que ens trobem a l'hora d'establir la filiació indígena/Itàlica de la població d'aquest moment es deu a la manca de documentació epigràfica d'aquesta cronologia, i al fet d'haver de treballar sempre amb documents epigràfics d'època posterior.

Aquest fet comporta un doble problema: els períodes de finals de s. II a.C. inicis s.I a.C., l'època de Sertori-Pompeu, el període Cesarià, l'Augusteu, tots ells ben problemàtics i on sabem que es produeixen importants canvis i transformacions, queden unificats dins un mateix conjunt. Els topònims d'origen Itàlic o Romà, els personatges que apareixen a l'epigrafia de s. I-II d.C., els noms presents a les estampetes amfòriques, etc., no poden ser adscrits a cap d'aquests períodes (excepte en algun cas aïllat).

En segon lloc, la utilització de noms d'origen romà, quan ja han passat diverses generacions entre el període republicà i el del document epigràfic, què indiquen?

Sabem perfectament que la concessió de la ciutadania romana al món indígena fou un acte que es produí amb relativa freqüència a Hispania (i en tenim exemples concrets a les fonts antigues). Ja Pompeu Estrabó la va concedir als cavallers de la *Turma Salluitana* (CRINITI 1970), i també el seu fill ho fa en l'època en que es trobava en aquest territori (Llei *Gèlia-Cornèlia*). Cal destacar que aquesta concessió de ciutadania és selectiva, restringida, i en general es dona a les "elites" indígenes. Per exemple en el cas d'*Ausculum*, J.M. Roldan ha destacat com la concessió es fa a cavallers, individus que poseeixen un dels símbols de riquesa en època antiga, el cavall. La ciutadania es dona a aquells indígenes que en la col.laboració amb Roma busquen la seva promoció (ROLDAN 1986 p. 123).

Sabem per tant que hi ha una part de la població indígena que es beneficia de la nova situació, del contacte i la col.laboració amb Roma, i que ja de bon inici són els seus aliats. La ciutadania serà sovint la seva recompensa. Com podem identificar-los¹²?

11 Ja en l'apartat dedicat a Burriac hem destacat aquest aspecte. Es tracta d'un seguit de materials, així com de reformes constructives, difícils d'entendre sense presència directa de nouvinguts.

12 Per exemple, què signifiquen els diversos grafits "kai" trobats en peces Campanianes a l'*oppidum* de Burriac?. Han estat interpretats com a noms romans (MALUQUER 1963, SILES 1981), però podrien indicar una veritable concessió de ciutadania, o només serien un índex de la integració cultural del món indígena?

Plantegem potser un exemple significatiu. Recentment ha estat identificada una nova estampeta d'àmfora Laietana al Maresme. Es tracta d'una àmfora Dressel 1 Laietana, que pot ser datada ja dins el segon quart del s. I a.C. (si bé perviu més enllà)(CODEX 1992f). La marca és fàcilment llegible: Q. FABII. Segons aquest gentilici, sembla un personatge Itàlic. Pot ser. Però recordem també que una de les famílies indígenes de Sagunt a les que Pompeu concedeix la ciutadania són els Fabii de Sagunt (Cic. *Pro. Balbo* IX, 23)). I recordem també que els *Fabii* són un llinatge romà poderós, capaç d'establir una important clientela (per exemple el Pro-Cònsul de Citerior, Q. Favius Labeo de finals de s. II a.C.).

Posem un altre exemple, no del nostre territori però sí proper: el llinatge de *Pompeius Trogus*, escriptor de caracter filo-imperialista, en tres generacions va passar de ser un llinatge indígena de la Narbonesa, a entrar a la cancelleria Imperial (ALONSO-NUÑEZ 1988 p. 117):

En resum, la manca de documentació suficient pel que fa a aquest període cronològic ens ha de fer ser molt prudent quan s'intenta establir la filiació dels ocupants d'un territori o una ciutat¹³.

En un cas com aquest crec que ha de ser més prudent centrar-se sobretot en les dades que tenim, i les dades que tenim, ara com ara, ens permeten identificar clarament hàbitats ibèrics d'aquest moment a la zona de la plana-vessant, mentre que els hàbitats de filiació romana, tret d'*Iluro*, encara no els hem sabut identificar. Es ben segur que n'existiren, però, contràriament al que ha estat interpretat per altres autors (per exemple a GORGES 1979), crec que majoritàriament l'hàbitat que trobem a la zona de plana i vessant, en aquest moment, correspon a hàbitats ibèrics. Ara bé, com ja hem dit, són hàbitats ibèrics reassentats, és a dir, fixats en aquest punt a partir de l'actuació romana concretada en l'establiment d'un cadastre romà. Per tant, són hàbitats que ja pertanyen a un nou tipus d'estructura, i que evolucionaran vers formes cada cop més pròximes al model de "romanitat" (adoptaran inicialment les tècniques constructives més sencilles (tègula, imbrex), després els paviments de *signinum*, etc.). Són aquests els hàbitats que ens testimoniaran el fenomen aculturitzador de la romanització, i és per això que ens són difícils d'identificar.

Potser, però, de nou en podem presentar un exemple significatiu: al conjunt de jaciments de Sta. Anna (7.7) i Jardí Park (7.14), ha aparegut un fragment de *dolium* romà

¹³ Així per exemple en un recent estudi de síntesi sobre l'epigrafia del Nord-Est de Citerior, ha estat destacada una forta "Italianització" de la zona, però els propis autors indiquen que si bé no es segur que aquesta "Italianització" es produís en la realitat social, sí va tenir lloc en la expressió epigràfica (FABRE-MAYER-RODA 1990p. 538).

amb estampeta escrita en caràcters ibèrics. No és un grafit, sinó una estampeta gravada en una dòlia. Es tracta per tant d'una marca de dòlia, que ens indica d'una manera clara que les formes romanes de distribució comercial (com s'ha d'interpretar una estampeta, sinó és per l'existència d'un veritable circuit comercial?) també s'han difós al món ibèric, i que almenys una part important d'aquest món ibèric ja hi està plenament integrat.

- EL SEGON QUART DE S. I a.C.

En aquest segon quart de s. I a.C. segueixen apareixent nous jaciments a la zona de plana-vessant¹⁴, si bé també en algunes àrees bastant allunyades del que podríem considerar com a zona plana (especialment al sector de Cabrils), a una alçada considerable.

En aquest moment, però, hi ha dos canvis importants que es reflexen en l'evolució del territori:

- 1- La fundació d'*Iluro*.
- 2- Els canvis en el sistema productiu.

1- La fundació d'*Iluro*: Implicacions Històriques.

A la zona del pla, en un petit turó, es funda el centre urbà d'*Iluro*. Com ja hem vist, aquest centre es sobreposa a un hàbitat de l'ibèric final, que tot just havia estat fundat entorn l'any 100 a.C. (i que per tant ja pertanyia a aquest fenomen de reassentment). És possible pensar que aquest nucli urbà es va assentar també sobre algun altre possible petit hàbitat ibèric que hi hagués a la zona (s'ha trobat fora de context material ibèric més antic).

En tot cas, però, aquest fet no creiem que qüestionï la datació de la fundació del nucli urbà. Cal datar aquesta fundació a partir dels elements que caracteritzen l'establiment d'un nucli urbà per part del món romà: clavegueres, fundació de la muralla, etc... En el cas d'*Iluro* les diferents excavacions realitzades sempre ofereixen una cronologia similar, de segon quart de s. I a.C. (les clavegueres, per exemple, han estat excavades en diferents punts de la ciutat, i sempre la cronologia és similar).

Aquest fet ens indica que en el segon quart de s. I a.C. hi ha un canvi important en l'estratègia romana d'ocupació i transformació del territori. Es potencia un nou centre urbà a la plana. Aquest centre urbà, però, és posterior a les transformacions que ja s'havien iniciat anteriorment (el fenomen del reassentament).

No és possible deslligar el fenomen de fundació d'*Iluro* del fenomen d'abandonament del centre d'*Ilduro* - Burriac. La

¹⁴ Ens ha estat molt difícil, amb conjunts reduïts de materials com tenim, poder diferenciar els conjunts d'inicis de s. I a.C. dels de 2on quart. En algun cas és possible, però en la majoria no, i pertanyen a un únic conjunt de 1a meitat de s. I a.C.

pervivença del topònim indica una relació i una continuïtat entre els dos assentaments ben clara¹⁵. També arqueològicament aquesta continuïtat és ben clara. Contrastant amb l'abandonament, sembla que progressiu, de diverses àrees del poblat de Burriac (entre les quals àrees properes a la porta meridional), sorgeix un nou nucli al pla, que recull el topònim anterior i en el que, molt probablement com al propi Burriac, hi ha també una població ibero-romana, és a dir, d'ibers i de romans (si bé es possible admetre que en el cas de la nova fundació al pla aquesta anés acompanyada d'un contingent més o menys important de població Itàlica).

D'alguna manera podem dir que el pas d'*Ilduro* a *Iluro* no és més que una nova fase (ja definitiva) en el procés de reassentament de la població indígena del territori. L'abandonament del principal centre indígena del territori (progressiu però inexorable) marcà el final d'aquest procés de reassentament, lligat clarament a l'establiment d'una nova estructura de poblament, amb noves formes d'explotació del territori i un nou tipus de relacions de producció: les formes determinades per l'estructura del cadastre romà.

Caldir que aquest procés de pas d'un sistema a l'altre és un procés induït pel món romà. El cas de *Ilduro*-Burriac pot ser significatiu. Els darrers estudis efectuats al poblat consideren que l'abandonament a partir d'inicis de s. I a.C. de determinades àrees del poblat no pot entendre's com un procés de decadència o empobriment (procés que en cap cas es reflecteix en el registre arqueològic, on les importacions (algunes de cert luxe, com el ví de Cos i altres) mostren el funcionament d'uns circuits comercials a un alt rendiment). No hi ha decadència del poblat, empobriment, sinó un abandonament progressiu de diverses àrees fins a l'abandonament total del poblat. Es tracta d'un canvi, un reassentament de la població.

El que és interessant destacar, però, és que aquest abandonament sembla començar abans de la fundació d'*Iluro*, i que per tant aquest abandonament no es deu a un simple trasllat de l'*oppidum* a una nou emplaçament, sinó al trasllat progressiu de la població de l'*oppidum* envers els nous hàbitats determinats pel cadastre romà, per la nova estructura territorial establerta pel món romà.

Hauriem d'entrar aleshores en el problema del grau d'imposició, o d'acord, que suposa l'establiment d'aquest nou marc de relacions de producció que determina el cadastre romà.

En general ha estat acceptat un procés que podríem qualificar de "no conflictiu" per explicar el pas d'un model

¹⁵ Així per exemple en un recent estudi de síntesi, ja es fa esment al "cert desplaçament de població" que es produeix entre els dos centres (MAYER-RODA 1986a p. 346).

a l'altre. Aquest model consideraria que ha estat l'establiment al pla de les estructures productives i de poblament de caire romà, on hi juga evidentment un paper fonamental l'aportació d'un important contingent de població itàlica, el fet que ha motivat el trasllat de la població indígena dels seus hàbitats en alçada vers els hàbitats del pla (moguts aquests indígenes per la recerca d'una millor situació i una més gran accessibilitat als nous assentaments i noves vies de comunicació romanes). Es el famós trasllat dels turons vers el pla del món indígena.

Aquest model, però, creiem que no és el més encertat.

En primer lloc perquè tal i com ha quedat clar en aquest treball, no es produeix un simple pas de l'hàbitat enturonat al pla. Per un costat ja l'àrea de plana-vessant era ocupada en època ibèrica plena, i, per altra banda, en època republicana es funden nous hàbitats¹⁶ en punts que no tenen res a veure amb el pla: per exemple els jaciments de l'Alzina Surera (10.8), o el Sot de l'Aigueró (13.16), o Prop de Ca'l Abril (10.3) (aquest darrer Augusteu). Aquests hàbitats, veritablement penjats dalt o en els primers vessants dels turons (on fins i tot en el cas de "Prop de Ca'l Abril" s'hi establirà un forn), no responen en cap cas a un plantejament d'apropament a les comoditats del pla, sinó més aviat tot el contrari.

En segon lloc perquè no pot entendre's que el possible establiment d'una nova estructura productiva i de poblament per part de la població nouvinguda d'Itàlia (fundant noves ciutats i noves *villae*) no afectés l'estructura productiva ja existent al lloc, és a dir, la ibèrica. Tenim documentada al s. III a.C. (i pervivint a la 1ª meitat de s. II a.C.) una xarxa de petits assentaments a la zona de plana-vessant que ens documenten la posada en explotació d'aquells territoris ja en època ibèrica plena (si bé molt probablement a un nivell inferior del que trobem posteriorment). El final d'algun d'aquests assentaments entorn la 1ª meitat de s. II a.C. ens indica que van estar en funcionament fins just el moment inicial dels canvis al territori. Aquests canvis no podien per tant deixar d'afectar la societat ibèrica existent al lloc.

No creiem que sigui prou versemblant considerar que l'ocupació d'una part important de les terres que posseïa el món ibèric per part d'un nou poble que els ha sotmés i conquerit (i contra el qual ja es revoltaren, no ho oblidem), terres que s'ocuparien per Itàlics, no afectés la societat ibèrica que previament controlava i explotava aquells territoris.

El descens al pla, que en el cas del Maresme no és violent, hauria estat forçat per aquesta nova situació, per la pèrdua d'unes terres anteriorment explotades¹⁷.

¹⁶ Que nosaltres considerem d'origen ibèric (d'inicis de s. I a.C. i fins i tot posteriors), i que potser altres consideraran romans.

Nosaltres, però, tampoc podem estar d'acord amb aquesta interpretació. Aquesta explicació no té en compte algunes dades arqueològiques prou sòlides: en primer lloc que bona part de l'hàbitat que documentem en època republicana al pla-vessant és de filiació ibèrica i no Itàlica (i de nou Can Balençó en seria el paradigma). I en segon lloc que una part de l'hàbitat de l'ibèric ple que existia a la plana continua existint (contrastant amb altres que s'abandonen), mostrant com l'arribada del món romà provoca una resposta diversa i no unitària per part del món indígena.

per tant, i comrec que hem demostrat al llarg del treball, dcriem que aquest fenòmen de trasllat s'ha d'entendre com produït dins el marc de l'establiment d'un cadastre romà a la zona, on es "reassenta" i s'introdueix en un nou marc de relacions de producció el poblament ibèric d'aquest territori.

Es un trasllat forçat? (i recollirem finalment la pregunta que ens plantejàvem inicialment). L'establiment d'un cadastre romà ha de ser vist clarament com un fet imposat pel món romà a la societat indígena. Ara bé, aquest fet no es produeix sobre una societat indígena uniforme, homogènea. La resposta davant l'arribada del món romà fou clarament diversa (ja no només a nivell de les diverses tribus o pobles, sinó a l'interior de cada poble o unitat tribal). Sabem també que l'actuació romana fou diversa (i hàbil), potenciant determinats pobles o determinats personatges enfront d'altres¹⁸.

¹⁷ Estem d'acord en que l'abandonament dels hàbitats en alçada no és violent i que és gradual, com ho documenta l'arqueologia. Ara bé, això no creiem que pugui ser interpretat com el reflexe d'una "integració més còmoda i productiva" (MAYER-RODA 1986a p. 345). Si el que es planteja, i no és la nostra hipòtesi de treball, és una colonització de la terra per part de nouvinguts d'Itàlia, la mateixa colonització de terres, anteriorment ocupades pel món ibèric i per tant ara perdudes, és una explicació del descens del món ibèric.

¹⁸ A la zona catalana, i per a un període anterior, coneixem l'exemple d'Indíbil, al que Polibi (XXI, 11) es refereix com un personatge poc important fet rei pels romans, potenciat per Roma. Un altre cas, més pròxim cronològicament, ens l'ofereix l'actuació de Valerius Flaccus a Citerior entorn l'any 90-87 a.C.. Així, apareix al bronze de Contrebia rodejat d'un Senat de magistrats indígenes amb els que imparteix justícia i col·labora. Roma està potenciant les "elites" indígenes (FATAS 1977-78, BIRKS ET ALII 1984). En canvi, un Senat semblant fou cremat i els consellers assassinats pel seu propi poble a *Belgeda* uns anys abans, quan s'oposaven a la revolta contra Roma, també durant el seu Pro-consulat (Apià 100). En aquest segon cas, era prou clar el paper filo-romà i l'aliança entre roma i les "elites" locals.

Al territori del Maresme això també pot intuir-se. Continuen algunes estructures de l'ibèric ple, però ara ja sota noves formes (per exemple els grups de sitges de Can Bartomeu-Can Grandia), que són indicis de l'existència d'un grup que segueix controlant un excedent important.

També podem detectar a la zona de la plana com mentre alguns jaciments de l'ibèric ple continuen i s'integren dins les noves formes romanes, altres en canvi s'abandonen. Hi ha per tant un comportament divers per part del món indígena, no unitari, que ha permès la continuïtat d'alguns assentaments i en canvi l'abandonament d'uns altres.

Aquest fet ens permet pensar que l'establiment del cadastre romà no va afectar per igual a tota la societat ibèrica. Alguns indígenes se'n beneficiaren, i ben segur tingueren una actitud pro-romana en aquest moment. Serien els representants d'aquest sector de la societat ibèrica els que ràpidament es romanitzaren i s'integraren en les estructures econòmiques (i alguns ja polítiques) de la societat romana. La concessió de la ciutadania romana a diversos d'aquests personatges és un fet que no podem separar de l'establiment del nou marc de relacions de producció.

Un altre grup, però, sens dubte el més important, probablement no van ser sinó protagonistes forçats d'aquest reassentament

Per tant, des de quin punt de vista podem parlar d'imposició o de voluntat?

Molt probablement hem de parlar d'una estratègia Imperialista romana hàbil i ben contrastada en altres territoris, que s'aplica de nou en el Maresme. L'establiment del cadastre permet trencar i ofegar l'estructura del món ibèric pre-existent, però l'integració del món indígena en aquesta nova estructura permet que aquest canvi no provoqui necessàriament destruccions i violència. Precisament el nou marc de relacions de producció que s'estableix permet la integració en ell d'una part de la societat ibèrica pre-existent, que lògicament surt beneficiada i reforçada en la nova situació, i que en tot moment afavorirà aquest canvi. El cadastre romà permet integrar també en ell el paper de l'"elite" indígena, el sector social que té un paper fonamental en el nou procés de romanització¹⁹.

Es per tant la nova estructura una estructura imposada? Crec que cal respondre que sí, però en el cas del Maresme es pot veure com aquesta nova estructura de relacions de producció no és imposada només pel món romà, sinó per la col.laboració del món romà i d'una part important de la pròpia societat ibèrica.

¹⁹ En aquest sentit el paper flexible del dret romà, capaç d'adaptar-se a les diverses condicions jurídiques que es troba, és fonamental en aquesta adaptació i pacte entre el món romà i una part del món indígena (aquesta flexibilitat del dret romà davant el món indígena ha estat destacada per TIBILETTI 1974 p. 99 i ss.).

Finalment, hem de destacar que aquest procés que aquí hem proposat (i que en bona part pot interpretar-se com un model d'actuació), no és exclusiu del nostre territori.

Un procés similar no és impossible de retrobar en el cas de *Baetulo*. Si bé ara per ara les cronologies fundacionals d'ambdues ciutats, *Iluro* i *Baetulo*, no són coincidents²⁰, els fenòmens que hem detectat en el territori d'*Iluro* tenen un reflexe quasi simètric a la zona de *Baetulo*. Per exemple a les fonts literàries antigues ens apareixen totes dues ciutats clarament relacionades (per exemple totes dues són *oppidum civium romanorum* a Plini). totes dues tenen noms pre-romans, noms que coincideixen amb seques de moneda ibèrica de bronze. Les dues ciutats són fundades no massa lluny d'un *oppidum* ibèric que presenta uns nivells arqueològics importants d'època ibèrica final²¹, i on és impossible intuir una actuació romana important (ZAMORA ET ALII 1991). En un cas la seca d'*Iluro* pot identificar-se amb gran probabilitat amb l'*oppidum* ibèric. En el cas de *Baetulo* no és impossible pensar en una situació semblant.

Finalment en tots dos territoris trobem un fenomen d'aparició de jaciments d'època republicana molt important (PREVOSTI 1981b). En algun cas es tracta de jaciments clars de l'ibèric final (per exemple "Can Butinyà" (PREVOSTI-SANMARTI-SANTACANA en premsa)).

També un cas similar podria ser el de *Blandae*, si bé en aquest cas la manca de dades arqueològiques és massa forta com per pronunciar-se²².

Un cas una mica diferent, però que no pot deixar-se de relacionar amb aquest procés, és el que ha estat estudiat en el cas de Darró o Adarró, a Vilanova (LOPEZ-FIERRO 1991), on el poblament ibèric es transforma d'una manera important a finals de s. II a.C., i perviu, sofrint diverses transformacions, fins a mitjans de s. I a.C.. Però el poblament en realitat, més que abandonar-se, sembla protagonitzar un nou fenomen de reassentament, doncs a tocar del poblament trobarem després noves estructures, entre les quals destaca un important centre terrissaire i amfòric (LOPEZ 1989).

²⁰ Seguim aquí les cronologies donades per GUITART 1976, PADROS 1985, AQUILUE-SUBIES 1986.

²¹ Sembla que el Turó del Mas Boscà s'ocuparia fins el darrer quart del s. II a.C., on hi ha un moment important d'amortització d'àrees habitades, amb una possible ocupació puntual fins principis de s. I a.C. (Resultats de la recent Tesi de llicenciatura de D. Zamora (Inèdita)).

²² Cal dir, però, que les intervencions efectuades als anys 70 a "Els Padrets" (MOLAS ET ALII 1977-78), han posat al descobert unes estructures de possible filiació dins l'ibèric final (amb algun material de s.III a.C.) molt interessants, que de nou ens portarien a un model d'evolució semblant.